

ANA C. NEVES: PORTUGUESE AS AN ADDITIONAL LANGUAGE

Cham: Springer Nature Switzerland AG, 2020, 109 stran

ISBN 978-3-030-33315-7 (paperback), ISBN 978-3-030-333164 (eBook)

OPEN ACCESS

Portugalština spolu se španělštinou, katalánštinou a galicijštinou spadá mezi západní románské jazyky, tedy do iberorománské větve indoevropských jazyků. Jako jazyk historické námořní velmoci se rozšířila do pěti kontinentů a v současné době je dominantním jazykem jižní polokoule. Je úřední řečí devíti zemí. Kromě Portugalska se jí hovoří i v bývalých portugalských koloniích, tedy v Brazílii, v Guineji-Bissau, v Angole, na Kapverdách, v Mosambiku, ve Svatém Tomáši a Princově ostrovu a ve Východním Timoru, a také v Macau, které patřilo pod portugalskou správu až do roku 1999. CPLP (*Comunidade dos Países da Língua Portuguesa* — Společenství portugalsky mluvících zemí) udělila členství také Rovníkové Guineji, což však vyvolalo řadu negativních reakcí. Lusofonie zabírá 7,4 % celkové pevniny (podle ISCTE — *Instituto Universitário de Lisboa*), a tak není překvapující, že portugalský jazyk patří mezi prvních deset ekonomicky nejperspektivnějších jazyků z hlediska využití v rámci Evropské unie.

Avšak podobně jako ostatní pluricentrické jazyky je také portugalština definována jako jazyk nejednotný. Čím dál více se poukazuje na diatopické a diastratické odchylky v jejich zeměpisných variantách, jejichž četnost vede některé lingvisty k užívání pojmu *lusofonie* (zavedeného A. Baxterem). Statut úředního jazyka ve většině zmíněných zemí zajišťuje komunikaci pouze na oficiální úrovni, kdy obyvatelé sice tento jazyk ovládají, ale za svůj mateřský jazyk jej nepovažují. Problém osvojování nerodilými mluvčími je velmi složitou, palčivou otázkou, na niž je nutné nahlížet z různých hledisek.

Podrobnější zpracování daného tématu nám nabízí Ana Cristina Neves, portugalská lingvistka působící v současné době na Univerzitě svatého Josefa v Macau (*University of Saint Joseph*), a to ve svém novém díle *Portuguese as an Additional Language*, které vyšlo v roce 2020 ve švýcarském nakladatelství Springer. Autorka v něm prezentuje poznatky a zkušenosti s výukou portugalštiny, které získala ve Švýcarsku, v Macau a na Kapverdách. Tyto tři země vykazují v souvislosti s výukou portugalštiny různé rysy, což autorka dokládá hojnými sociolingvistickými údaji. Na Kapverdách, kde je portugalština úředním jazykem společně s kapverdskou kreolštinou, je vyučována jako druhý jazyk (*second language*) (v portugalštině probíhá povinná výuka ve školách, ale v domácím prostředí se lidé dorozumívají rodnou kreolštinou). Ve Švýcarsku, kde žije přibližně 250 000 Portugalců, je považována za jazyk zděděný (*heritage language*): portugalsky se lidé dorozumívají doma i mezi přáteli. V Macau, kde je úředním jazykem (a bude jím do roku 2050) společně s čínštinou, kantonštinou a angličtinou, je vyučována jako jazyk cizí (*foreign language*), a to proto, že v zemi je sice portugalština jazykem oficiálním, ale používá se pouze v administrativně-právní a legislativní oblasti. Ve školách se nevyučuje povinně a v rodinném prostředí se nepoužívá vůbec anebo jen vzácně. S těmito třemi kontexty nás autorka blíže seznamuje v následujících pěti kapitolách.

V první kapitole (*Portuguese as an Additional Language*, s. 1–15) vyhledává shodné i rozdílné rysy zmíněných situací, zejména z hlediska praktické výuky, studijních

procesů a typu *inputu*. Na základě zjištěných shod se pak rozhoduje v rámci popisovaných kontextů pro aplikaci jednotného pojmu *additional language*. Vychází při jejich definici z rysů, kterou jsou pro ně společné a mezi něž patří rozdílný jazykový *background* a stejná cílová řeč. Odhlíží však od problému jazykové typologie a jazykových transferů. Jejím hlavním cílem je podrobně popsat sociolingvistická prostředí, v nichž se portugálština používá, a to na základě dotazníků distribuovaných mezi studenty různých věkových kategorií.

Ve druhé kapitole (*Population Mobility and Language Spread*, s. 17–33) se zabývá portugalskou migrací, velmi stručně popisuje historické okolnosti a důsledky zámořských objevů od samého počátku až po získání nezávislosti jednotlivých zemí, po němž následovalo několik vln migrace jak v rámci Lusofonie, tak mimo ni. Za zmínku stojí fakt, že v současné době žije mimo portugalsky mluvící země přes 20 % obyvatel portugalské národnosti. Dá se tedy očekávat, že portugálština bude i nadále u této části populace předávána dalším generacím jako jazyk zděděný. Kapverdy i Macao vykazují v tomto směru podobnou tendenci. Autorka vnímá tato čísla jako důkaz rostoucího multilingvismu.

Ve třetí kapitole (*Language Management in the Educational Sector*, s. 37–50) jsou zmíněny i další indikátory jazykové expanze. Mimo faktory již zmíněné jsou to demografický růst, rozšiřování jazyka na internetu, mezinárodní standardizované zkoušky, začlenění jazyka do povinné výuky a také adekvátní lidské i materiální zdroje. Prostřednictvím dotazníků autorka získává vzorky respondentů s různým jazykovým *backgroundem* a sociolingvistickým profilem. V tomto ohledu je studie velmi komplexní a podrobná. Nutno podotknout, že nebyl opomenut faktor původu rodičů ani věku sourozenců, což jsou údaje přinášející relevantní závěry. Zároveň se tato kapitola zabývá jazykovým managementem v jednotlivých zemích a podle teorie R. B. Kaplan a R. B. Baldaufa (1997)¹ dělí modely jazykového plánování v daných zemích do tří úrovní: *makro* (případ Kapverd), *mezo* (případ Švýcarska) a *mikro* (případ Macaa).

Ve čtvrté kapitole (*Language Use*, s. 51–71) autorka na zkoumaném vzorku respondentů vyhodnocuje sílu jazykového kontaktu, sleduje používání jazyka v rodinném i školním prostředí a potvrzuje, že nejvlivnějším faktorem je věk respondentů a jejich sourozenců (starší sourozenci jsou více ovlivněni generací prarodičů, kvůli nimž si také jazyk osvojují). Za stěžejní považuje již zmíněné jazykové plánování neboli *jazykový management* a vyzdvihuje v této souvislosti roli autority rodičů a vyučujících.

V kapitole páté (*Language Attitudes [and Motivation to Attend Schools]*, s. 73–106) vyzdvihuje důležitost motivační složky, která hraje u druhého jazyka mnohem podstatnější roli (častý kontakt s portugálštinou v rodinném či školním prostředí) než u jazyka cizího.

Publikaci uzavírá krátký oddíl *Final Considerations* (s. 107–109), ve kterém autorka shrnuje hlavní faktory a proměnné své analýzy a také předpoklady pro rozvíjení portugalské jazykové kompetence jako „dalšího jazyka“. Zdůrazňuje její sociopolitický význam v dané oblasti, interkulturní propojení a potřebu dané komunity udržovat vazbu s portugalským světem, vůči němuž vymezuje svou identitu.

1 KAPLAN, R. B. — BALDAUF, R. (1997): *Language planning: from practice to theory*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Autorka dokázala ve svém díle podat velmi komplexní a zároveň přesný obraz používání jazyka ve třech různých sociolingvistických prostředích. Dílo je přes svůj nevelký rozsah velmi přínosné, a to zejména z důvodu zpřístupnění dat, které se podařilo nashromáždit v průběhu několika let. Vzhledem k zeměpisné rozloze portugalsky mluvících zemí nabízí sice jen fragmentární vzorek respondentů, ten je ale nesmírně důležitým výchozím bodem pro další podobně zaměřené srovnávací studie.

Iva Svobodová | Ústav románských jazyků a literatur, Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity | Arna Nováka 1, Brno, 602 00
ORCID ID: 0000-0002-9215-7122
9255@mail.muni.cz